

OSMAN NEVRES DÎVÂNİ'NİN YENİ BASKISI ÜZERİNE
Bayram Ali KAYA (2017), Osman Nevres Dîvânı, İstanbul: Kesit Yayınları

Bedriye Gülay AÇAR¹

Osmanlı Devleti'nin Batı karşısındaki mağlubiyetlerinin neticesinde hasıl olan "kabulleniş" ve "değişim-dönüşüm arzusu"nun, 18. yüzyılda belirginleşip 19. yüzyılda ivme kazanan ve devleti kurumlarından fertlerine varıncaya kadar etkileyen bir batılılaşma süreci başlattığı tarihî bir gerçektir. Toplumun fertleri arasında yer alan sanatçının bu sancılı süreçten etkilenmesi, sanatını da yeniliğe ve değişime davet etmiştir. Hayat görüşü, eşya ve tabiat algısı, varlığı ve varoluşu yorumlayışı birbirine taban tabana zıt iki medeniyet dairesinin kesişiminde yaşanan bocalamalar, duygu ve düşüncelerin muhataba doğrudan aktarılmasına en müsait sanat dallarından biri olan edebiyatta da kendini belirgin şekilde gösterir. Düşüncenin duyguya, bireyselliğin gelenekselliğe karşı atağa geçtiği 19. yüzyıl, nesrin de şiirle yarışta galibiyetler kazanmaya başladığı bir dönemdir ve şiir kendini bir önceki yüzyılda temeli atılan "yenilik" iştiağıyla muhtevadan şekle doğru bir değişim-dönüşüm arayışı içinde bulur. Zihniyet değişiminin estetik değişimi zaruri kıldığı 19. yüzyılın ilk yarısında şairlerdeki zevk bozulması ve ilham yoksunluğu iyice belirginleşir; ferdin doğuşu gerçekleşir ve fert, hayat karşısında eskiye hiç de benzemeyen bir duruş sergiler (Tanpınar 2012: 89, 90, 91). Batıdan gelen her yenilik karşısında afallayan ve onu kendi kültürel kodlarıyla uzlaştırmaya çalışan Türk aydını, kendini, tesiri uzun yıllar süren bir düalizm içinde bulur, bu aydın zümresine dâhil olan şairler de düalizmden nasiplerine düşeni alır.

Bütün bu keşmekeş içinde, Encümen-i Şuarâ, klasik Türk şiirini geleneği muhafaza ederek yenileştirmeye çalışan bir edebî topluluk olarak karşımıza çıkar (Komisyon 1995: 181). Encümen-i Dâniş ve benzerleri gibi resmî bir kuruluş olmayan Encümen-i Şuarâ, edebî zevkleri ile sanat anlayışları, bir iki istisna dışında, hemen hemen birbiriyle örtüşen ve çeşitli vesilelerle aralarında tanışıklık bulunan şairlerden oluşan bir dost meclisi hüviyetindedir (Komisyon 1995: 180). 1861 yılının Mayıs Haziran aylarından 1862 yılının Ocak ayına dek Hersekli Ârif Hikmet Bey'in Laleli Çukurçeşme'deki evinde her salı bir araya gelen Encümen-i Şuarâ mensubu şairler, klasik Türk şiirinin ve geleneğinin 19. yüzyılda nefes almaya devam etmesinde büyük rol oynarlar (Komisyon

¹ Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bgacar@sakarya.edu.tr

1995: 179, 180). İstanbul'dan ve tabii olarak bu topluluktan uzak kalmasından dolayı Encümen-i Şuarâ'ya dâhil olamayan fakat şiir anlayışı onlarla hemen hemen aynı seyreden Osman Nevres, tıpkı encümen mensubu şairler gibi 19. yüzyıl klasik Türk şiirine yön veren bir isimdir.

"Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül" mısrası dillere pelesenk olan Osman Nevres, zihniyetten başlayarak sanata sirayet eden "eski-yeni" odaklı çatallaşmanın ortasında kalan bir medeniyetin can çekişen şiir geleneğini ayakta tutmaya çalışmıştır. Dönemin şartları gereği kelime kadrosu ve temalardaki ufak farklılıklar, onun gelenek dışına çıkıp yeniliğin peşinde olduğunu göstermekten uzaktır. Söz gelimi onun şiirinde de klasik şiirimizden sıyrılmış ve dönemin sosyal-siyasi atmosferine uygun bir "vatan" mefhumunu bulmak mümkündür – ki burada, şairin vatan mefhumunu klasik şiir geleneğine uygun olarak kullandığı müstakil şiir veya beyitlerinin de olduğunu ve bunun 19. yüzyıldaki düalizme güzel bir örnek teşkil ettiğini söylemek de zaruridir -fakat o, bu mefhumu Namık Kemal'deki gibi dava ve siyaset adamı edasıyla kullanmaz; zaten gerek kişilik özellikleri, gerekse içinde bulunduğu şartlar da buna pek el vermez.

Rum asıllı olduğu hâlde Türkçe, Farsça, Arapça şiirler kaleme alabilen Osman Nevres, İstanbul'dan uzak kalmasına rağmen şiir faaliyetlerine devam etmeye çalışan; sanatlı nesirleri, duygusal naat ve mersiyeleri, gazelleri ve şarkılarıyla 19. yüzyılda klasik Türk şiirini yaşatan damarlardan biri olarak kabul görür.

Osman Nevres'in divanı ilk kez Bayram Ali Kaya tarafından 2007 yılında Arap harfli matbu nüshadan Latin alfabesine aktarılmış ve incelenmiş, 2010'da bu yayının kısmen gözden geçirilmiş hâli tekrar basılmış, 2017 yılının Aralık ayında çok daha titiz bir kontrolle divan tekrar yayımlanmış ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur (bkz. Kaya 2017). Divanın 2017 basımını öncekilerden ayıran hususların ilki, çalışmanın önsöz kısmının hemen ardından Bayram Ali Kaya'nın daha önce bir dergide yayımlanan (bkz. Kaya 2016: 349-406) ve çalışmasının 2007 baskısı için ileri sürülen bazı iddialara verdiği cevapları ihtiva eden makalesinin yer almasıdır. Kaya, yazısının başında, bu yazının, kendisine yöneltilen itham ve iddialara belirli bölümler ve maddeler hâlinde ve "bilimsel angajman kuralları çerçevesinde bir cevap" olduğunu söyler. Meseleyi şahsileştirmeden ele almaya azami çaba sarfettiğini dile getiren Kaya, yer yer hikemî üsluplu beyitlerle konuyu derleyip toplayarak okuyucuyu bilgilendirmeye çalışır.

Daha önceki baskılarında "Osman Nevres ve Dîvânı" ismini taşıyan çalışma, bu baskıda daha kullanışlı olduğu gerekçesiyle "Osman Nevres Dîvânı" ismini almıştır. Çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde Osman Nevres'in hayatı, eserleri ve edebî kişiliği, ikinci bölümde divanın ve divanda bulunan mesnevilerin incelenmesi, üçüncü bölümde divanın transkripsiyonlu metni, dördüncü bölümde ise divan dışından gelen şiirler yer almaktadır.

Kaya, çalışmanın ilk bölümünde şairin hayatını, karakterini ve hayata bakış açısını hem kaynakları hem de şairin kaleme aldığı şiirleri inceleyerek ayrıntılı bir şekilde ele alır. Yine bu bölümde Osman Nevres'in eserlerini teker teker sunmadan önce, eserlerinin tespitinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili malumat verir. Kaya, Osman Nevres'in eserlerini sıralayıp tanıttikten sonra şairin edebî kişiliğini *şairliği, şiir ve şair anlayışı, etkilendiği şairler, nasirliği*

ve *musikişinaslığı* başlıkları altında inceler. Osman Nevres'in Namık Kemal ile olan kavgalarını da ayrı bir başlık altında veren Kaya, ayrıca şairin 19. yüzyıl klasik Türk edebiyatı içindeki yerine dair görüşlerini beyan eder.

Kaya ikinci bölümde Osman Nevres'in divanını, *Perî ile Civân* ve *Destâr-ı Hayâl* isimli mesnevilerini ayrı ayrı ve oldukça büyük bir dikkat ve titizlikle inceler. Her üç eseri de şekil özellikleri, dil ve üslup özellikleri ve muhteva özellikleri ana başlıkları altında değerlendirir. Bu ana başlıklar eserin içeriğine göre tanzim edilmiş başka alt başlıkları da ihtiva eder.

Kaya, çalışmasının üçüncü bölümünü, Osman Nevres'in divanının, *Perî ile Civân* ve *Destâr-ı Hayâl* isimli iki mesnevisinin transkripsiyonlu metnine ayırmış; bölümün başında transkripsiyon tablosunu, metnin hazırlanışında izlenen yolu ve imla hususiyetlerini izah etmeyi de ihmal etmemiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü, Osman Nevres'in divan dışından gelen şiirlerini ihtiva eder. Kaya bu bölümde, şairin bir tür münşeât mecmuası görünümündeki kitabı *Eser-i Nâdir*'de, *Revna Mecmuası*'nda ve *Fatin Tezkiresi*'nde yer alan şiirlerini bir araya getirmiştir.

Gerek matbu divandaki dizgi hatalarından gerekse çalışmanın insan mahsulü olmasından kaynaklanan ve önceki baskılarda bulunan hataları mümkün mertebe gidermeye çalıştığını dile getiren Kaya, çalışmasının 2010 baskısından sonra ulaştığı yeni bilgileri ve tespitleri de bu baskıda okuyucuyla paylaşmıştır.

Metnin yeniden okunması, bazı bilgi güncellemeleri ve şiir ilaveleri dışında, Kaya'nın çalışmasının bu baskısında yer alan dikkat çekici bir husus da "Osman Nevres ve Hasan Tahsin'in aynı kişi olduğu" yanlışına getirdiği açıklamadır. Kaya, ilgili dipnottaki açıklamasında, İzmir'de Yunan askerine ilk kurşunu sıkan kişi olarak tanınan Hasan Tahsin ile şair Osman Nevres arasında, isim benzerliği ve vatanseverlikleri dışında herhangi bir bağlantı olmadığını kaynaklarla izah eder (Kaya 2017: 89). Yine Kaya, Didem Ardalı Büyükarman'ın *Revna Mecmuası*'nı incelediği çalışmasındaki (bkz. Ardalı Büyükarman 2009: 777-790) tespitlerine dayanarak, şairin burada tefrika edilmeye başlanan fakat "alt tarafı var" kaydına rağmen devamı gelmeyen *Külbe-i Ahzân* adlı risalesinin bulunduğu bilgisini doğrular (Kaya 2017: 113, 114).

Dönemin şartlarına uyum sağlamak için denediği sınırlı sayıdaki yenilik teşebbüsleri dışında, 19. yüzyılda klasik Türk şiiri geleneği çizgisinde şiirler yazan Osman Nevres, edebiyat tarihimizin, buhranlarla geçen hayatını ve ruhsal gelgitlerini şiirlerine aksettiren, aslen Rum olmasına rağmen Türkçe, Arapça ve Farsçaya bu dillerde şiir kaleme alabilecek kadar hâkim olan ilginç bir siması olarak karşımıza çıkar.

Prof. Dr. Bayram Ali Kaya, son baskısında yukarıda altını çizdiğimiz eklemeleri ve düzeltmeleri ihtiva eden çalışmasıyla şairin klasik Türk şiirinin son yüzyıldaki yerini belirlemede önemli bir adım atmış, son nefesini vermek üzere olan bir şiir geleneğini canlı tutma çabasındaki şairin şiirlerini titiz hazırlanmış bir incelemeyle okuyucuya sunmuştur. Hocamızı, Osman Nevres'in hakkını teslim eden bu çalışmasından ötürü kutluyoruz.

KAYNAKÇA

Ardalı Büyükarman, Didem (2009). "Edebiyat Tarihimizde Dergiler ve Revnak Mecmuası". *Turkish Studies* (4): 777-790.

Kaya, Bayram Ali (2016). "Siğ Eleştiriden Seviyeli Tenkide Metânetle, Çin Porselenine Yeni Taç Giydirmek Yâhut M. Kayahan Özgül'ün, Osman Nevres Efendi Adlı Kitabında Dile Getirdiği İtham, İddiâ, Hatâ ve Yanlıslara Dâir". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (17): 349-406.

Kaya, Bayram Ali (2017). *Osman Nevres Dîvânı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Komisyon (1995). "Encümen-i Şuarâ". *İslam Ansiklopedisi*. C. 11. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2012). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

